

การพัฒนารูปแบบการสร้างเสริมสุขภาพในโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ

เกษมสันต์ มีจันทร์

คุณฉันทน์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรการศึกษาคุณฉันทน์บัณฑิต

สาขาวิชาการบริหารการศึกษา

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

มิถุนายน 2552

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยบูรพา

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์และคณะกรรมการสอบปากเปล่าวิทยานิพนธ์
ได้พิจารณาวิทยานิพนธ์ของ เกษมสันต์ มีจันทร์ ฉบับนี้แล้ว เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการ
ศึกษาตามหลักสูตรการศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ สาขาวิชาการบริหารการศึกษา ของมหาวิทยาลัยบูรพาได้

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

.....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.การดี อนันต์นวิ)
.....
(รองศาสตราจารย์ ดร.บุปผา ศิริสัมพันธ์)
.....
(รองศาสตราจารย์ ดร.สุเมธ เดียววิเศษ)

คณะกรรมการสอบปากเปล่าวิทยานิพนธ์

.....
(รองศาสตราจารย์ ดร.สุเมธ เดียววิเศษ)
.....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.การดี อนันต์นวิ)
.....
(รองศาสตราจารย์ ดร.บุปผา ศิริสัมพันธ์)
.....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สันติพงษ์ ปลั่งสุวรรณ)

คณะศึกษาศาสตร์อนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตาม
หลักสูตรการศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ สาขาวิชาการบริหารการศึกษา ของมหาวิทยาลัยบูรพา

.....
(รองศาสตราจารย์ ดร. มนตรี แยมกลีกร)
วันที่.....เดือน.....พ.ศ. 2552

ประกาศคุณูปการ

คุณุณิพนธ์นี้สำเร็จได้เรียบร้อย ด้วยความกรุณาเป็นอย่างสูงจากผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภรณ์ อนันต์นารี
รองศาสตราจารย์ ดร.บุปผา ศิริวิศรี และรองศาสตราจารย์ ดร.สุเมธ เดียววิเศษ ซึ่งเป็นคณะกรรมการควบคุม
วิทยานิพนธ์ผู้เปี่ยมด้วยความเมตตากรุณา และความสามารถเพียรพยายามถ่ายทอดกระบวนการคิด กระบวนการ
ทำงานวิจัยที่มีคุณภาพ ตลอดจนเป็นแบบอย่างในการดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่าและมีความหมาย อีกทั้งชี้แนวทางให้
คำแนะนำอันมีคุณค่า และอุทิศเวลาในการตรวจสอบและขัดเกลาวิทยานิพนธ์ด้วยความเอาใจใส่ จนทำให้ผู้วิจัยได้
พัฒนาตนเองเพิ่มขึ้นซึ่งเป็นการเพิ่มความซื่อสัตย์ของผู้วิจัย คุณความงามความดีของท่านที่เป็น “ครู” ผู้มีพระคุณเหล่านี้จะ
ประทับใจในความทรงจำตลอดไป ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ขอขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สันติพงษ์ ปลั่งสุวรรณ ซึ่งเป็นคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์
ด้วยความเต็มใจและกรุณาให้คำแนะนำและข้อคิดเห็นเพื่อทำให้งานวิจัยมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณผู้เชี่ยวชาญทั้ง 5 คน ที่ได้กรุณาสละเวลาตรวจสอบและให้ข้อเสนอแนะในการ
ปรับปรุงแก้ไขเกี่ยวกับเครื่องมือวิจัย รวมทั้งผู้ทรงคุณวุฒิ 15 คน ที่กรุณาให้คำแนะนำและข้อคิดเห็นทำให้ผู้วิจัย
ได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการวิจัย

ขอขอบพระคุณผู้อำนวยการ โรงเรียนดงการาม คณะครู นักเรียน ผู้ปกครอง ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่
สาธารณสุขและชาวบ้านตำบลบ้านหม้อ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี ทุกคนที่ให้ความร่วมมือในการทำวิจัย
ทำให้การดำเนินการวิจัยสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

ขอขอบคุณกัลยาณมิตรทุก ๆ คน ทั้งพี่ เพื่อน น้องที่เอื้ออาทรห่วงใย ดูแลเอาใจใส่ และช่วยเหลือผู้วิจัย
ตลอดเวลาระหว่างการศึกษาดูการให้กำลังใจตลอดมาและกำลังสำคัญยิ่งที่ทำให้ผู้วิจัยทำคุณุณิพนธ์สำเร็จลง
ได้ด้วยดี คือ คุณโสภา มีจันทร์ ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดบางช้างเหนือ เด็กหญิงธนภรณ์ มีจันทร์ และเด็กหญิง
ณัฐชา มีจันทร์ ที่เป็นแรงผลักดันให้กำลังใจและสนับสนุนกำลังทรัพย์ในการทำคุณุณิพนธ์ตลอดมา

สุดท้ายคุณความดีใด ๆ อันเกิดจากคุณุณิพนธ์ครั้งนี้ ขอมอบให้คุณปู่ คุณพ่อ และคุณแม่ ผู้ซึ่งเห็น
ความสำคัญของการศึกษาของผู้วิจัยเสมอมา

เกษมสันต์ มีจันทร์

48820396: สาขาวิชา: การบริหารการศึกษา: กศ.ด. (การบริหารการศึกษา)

คำสำคัญ : การพัฒนารูปแบบ / การสร้างเสริมสุขภาพ / โรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ

เกษมสันต์ มีจันทร์ : การพัฒนารูปแบบการสร้างเสริมสุขภาพในโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ (DEVELOPMENT OF HEALTH PROMOTION MODEL IN HEALTH PROMOTING SCHOOL) อาจารย์ ควบคุมคุณภาพ : ภารดี อนันต์นาวิ, กศ.ด., บุปผา ศิริวิทย์, Ph.D., สุเมธ เดียววิเศษ, Ph.D. 400 หน้า, ปี พ.ศ. 2552.

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนารูปแบบการสร้างเสริมสุขภาพในโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ โดย ทำการศึกษาสถานการณ์ดำเนินการ และการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการสร้างเสริมสุขภาพและศึกษา กลยุทธ์ การดำเนินการสร้างเสริมสุขภาพในโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพที่มีวิธีการปฏิบัติที่เป็นเลิศ เพื่อนำมาเป็นข้อมูล พื้นฐานในการสร้างรูปแบบมีวิธีดำเนินการวิจัย 5 ขั้นตอน คือ 1) การทำความเข้าใจสถานการณ์การดำเนินงาน โรงเรียนส่งเสริมสุขภาพโดยทำการวิเคราะห์จากเอกสาร 2) การศึกษาข้อมูลสถานการณ์การดำเนินงาน โรงเรียนส่งเสริมสุขภาพด้วยวิธีการเชิงปริมาณจากการสำรวจความคิดเห็นคณะครู 48 คน และนักเรียน 360 คน 3) ศึกษาการมีส่วนร่วมและกลยุทธ์ในการดำเนินงานสร้างเสริมสุขภาพของโรงเรียนและชุมชนจากผู้ให้ข้อมูล หลัก 48 คน โดยทำการสัมภาษณ์ระดับลึก การจัดกลุ่มสนทนาและการสังเกต 4) พัฒนารูปแบบการ สร้างเสริมสุขภาพในโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพจากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ 15 คน 5) การปรับปรุงแก้ไข รูปแบบการสร้างเสริมสุขภาพในโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพจากการสอบถามความคิดเห็นผู้บริหารสถานศึกษา 340 คน ครูผู้รับผิดชอบโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ 340 คน นักเรียน แกนนำ 680 คน และคณะกรรมการ สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน 340 คน

ผลการวิจัยพบว่า

1. รูปแบบการสร้างเสริมสุขภาพในโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพประกอบด้วย 4 ขั้นตอนสำคัญ ดังนี้ 1) ก่อนเตรียมการ มีการสร้างความรู้ความเข้าใจ ความตระหนัก และความคิดเห็นร่วมกันของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายใน การพัฒนาสร้างเสริมสุขภาพ 2) เตรียมการ มีการกำหนดโครงสร้าง ผู้รับผิดชอบ กำหนดบทบาทหน้าที่ภารกิจ การวางแผนและการจัดทำแผนพัฒนาโดยผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายมีส่วนร่วม 3) ดำเนินการ มีการกำหนดนโยบาย สร้าง การมีส่วนร่วมและเครือข่าย สร้างแกนนำนักเรียน สร้างสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพ พัฒนาทักษะส่วนบุคคล การ บริการสุขภาพ สร้างกิจกรรมชุมชนให้เข้มแข็ง และกำกับติดตามประเมินผล โดยผู้เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมดำเนินการ 4) หลังดำเนินการ นักเรียน ครู ผู้ปกครอง และสมาชิกในชุมชนมี การพัฒนาสุขภาพอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอและ ลดพฤติกรรมเสี่ยงที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพ

2. ผลการตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบ พบว่าผู้บริหารสถานศึกษา ครู นักเรียนและคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เห็นด้วยกับรูปแบบในระดับมากทุกองค์ประกอบ โดยมี ข้อเสนอแนะในการนำรูปแบบการสร้างเสริมสุขภาพไปใช้ควรปรับให้เหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษามีการ สร้างเครือข่ายและกำกับติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง

48820396: MAJOR : EDUCATION ADMINISTRATION; Ed.D. (EDUCATIONAL
ADMINISTRATION)

KEYWORD: MODEL DEVELOPMENT/HEALTH PROMOTION/HEALTH PROMOTING SCHOOL
KASEMSUN MEEJUN : DEVELOPMENT OF HEALTH PROMOTION MODEL IN HEALTH
PROMOTING SCHOOL DISSERTATION ADVISORS : PARRADEE ANUNNAWEE, Ed.D., BUBPA
SIRIRUSSAMEE , Ph.D., SUMETH DEOISARES, Ph.D., 400 P. 2009.

The study aimed to develop the health promotion model in health promoting school by studying the situation and the involvement of community to promote health together with the strategies for conducting the health promotion in health promoting schools where were excellent in the practice as the database for developing the model. There were 5 stages for conducting the research: 1) Understanding the practice situation in health promoting school by studying the documents. 2) Studying the information in health promoting school by the quantitative approach via the survey from 48 teachers and 360 students. 3) Studying the involvement and strategies of school and community from the 48 main data givers by depth interviews, discussion and observation. 4) Developing the health promotion model from the interview with 15 experts. 5) Improving the model after sending the questionnaires to sound the opinions of 340 school administrators, 340 teachers in health promoting schools, 680 leader students and 340 basic education committees.

The study revealed that the health promotion model in health promoting school consisted of 4 stages :

1) pre - preparation: providing the knowledge , understanding realization and opinions of concerned in the health promotion development. 2) Preparation : setting the structure , assigning responsible persons , duties and missions , planning and making the development plan by every concerned. 3) Conduction : setting the policy , encouraging the involvement and network , developing leader students , creating the health friendly environment , improving the personal skills in the health service, strengthening community activities , following up and evaluation by concerned. 4) After conduction : students , teachers, guardians and community members continue to develop health consistently and avoid the risk behavior.

The result of the appropriateness and feasibility of model found the school administrators , teachers , students and basic education committees agreed with the model at the high level in every factors while giving the suggestion that the model should be used by adjusting to the context of school and setting the networks together with following up and evaluating the result continually.

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
สารบัญ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ซ
สารบัญภาพ.....	ญ
บทที่	
1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	7
คำถามการวิจัย.....	7
กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	7
ประโยชน์ของการวิจัย.....	9
ขอบเขตของการวิจัย.....	9
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	10
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	12
โรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ.....	13
การสร้างเสริมสุขภาพ.....	58
วิธีการที่เป็นเลิศ.....	74
แนวคิดและทฤษฎีการมีส่วนร่วม.....	76
แนวคิดและทฤษฎีในการสร้างรูปแบบ.....	83
การวิจัยเชิงคุณภาพ.....	91
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	93
3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	112
ตอนที่ 1 ศึกษา วิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูล.....	112
ตอนที่ 2 ศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเสริมสุขภาพ สถานศึกษาด้านแบบที่มี วิธีการปฏิบัติที่เป็นเลิศ.....	113
2.1 ระเบียบวิธีเชิงปริมาณ.....	114
2.2 ระเบียบวิธีเชิงคุณภาพ.....	116
ตอนที่ 3 การยกร่างรูปแบบจำลองการสร้างเสริมสุขภาพ.....	133
ตอนที่ 4 การตรวจสอบรูปแบบการสร้างเสริมสุขภาพ.....	133

สารบัญ (ต่อ)

๗

บทที่	หน้า
ตอนที่ 5 การตรวจสอบประเมินรูปแบบการสร้างเสริมสุขภาพ.....	135
ตอนที่ 6 การสรุปและนำเสนอรูปแบบการสร้างเสริมสุขภาพ.....	139
4 ผลการวิจัย.....	142
บริบทของสถานที่ศึกษา.....	142
การศึกษาข้อมูลพื้นฐานจากเอกสารและผลจากการศึกษาสถานการณ์ดำเนินงานสร้างเสริมสุขภาพ.....	151
การยกร่างรูปแบบการสร้างเสริมสุขภาพในโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ.....	211
การตรวจสอบรูปแบบการสร้างเสริมสุขภาพโดยผู้ทรงคุณวุฒิ.....	213
การตรวจสอบรูปแบบการสร้างเสริมสุขภาพโดยผู้บริหารสถานศึกษา ครู นักเรียน และคณะกรรมการสถานศึกษา.....	243
5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	253
สรุปผลการวิจัย.....	253
อภิปรายผล.....	265
ข้อเสนอแนะ.....	286
บรรณานุกรม.....	288
ภาคผนวก.....	302
ภาคผนวก ก.....	303
ภาคผนวก ข.....	318
ภาคผนวก ค.....	383
ภาคผนวก ง.....	386
ภาคผนวก จ.....	391
ประวัติย่อของผู้วิจัย.....	400

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1	เปรียบเทียบองค์ประกอบโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ..... 17
2	ข้อแตกต่างระหว่างการสร้างเสริมแนวใหม่กับการสร้างเสริมสุขภาพแบบดั้งเดิม..... 64
3	แผนการเก็บข้อมูล..... 120
4	เปรียบเทียบประเด็นต่าง ๆ ของโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ..... 153
5	จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามกลุ่มครูผู้สอนจำแนกตามลักษณะทางประชากรและประสิทธิภาพการดำเนินงานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ..... 158
6	ความคิดเห็นของคณะครูโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพเกี่ยวกับสถานการณ์การดำเนินงานด้านโครงสร้างและการบริหาร..... 161
7	ความคิดเห็นของคณะครูโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพเกี่ยวกับสถานการณ์การดำเนินงานด้านกิจกรรมต่าง ๆ ที่เป็นองค์ประกอบในการดำเนินงาน..... 164
8	ความคิดเห็นของคณะครูโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพเกี่ยวกับสถานการณ์การดำเนินงานด้านกระบวนการดำเนินงานของโรงเรียน..... 169
9	จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามกลุ่มนักเรียนจำแนกตามลักษณะทางประชากรและประสิทธิภาพการดำเนินงานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ..... 171
10	ความคิดเห็นของนักเรียนโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ เกี่ยวกับสถานการณ์การดำเนินงานด้านโครงสร้างและการบริหาร..... 174
11	ความคิดเห็นของนักเรียนโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ เกี่ยวกับสถานการณ์การดำเนินงานด้านกิจกรรมต่าง ๆ ที่เป็นองค์ประกอบในการดำเนินงาน..... 177
12	ความคิดเห็นของนักเรียนโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพเกี่ยวกับสถานการณ์การดำเนินงานด้านกระบวนการดำเนินงาน..... 181
13	จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามกลุ่มผู้บริหารสถานศึกษา จำแนกตามลักษณะประชากรและประสิทธิภาพ..... 233
14	ความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาเกี่ยวกับความเหมาะสม และความเป็นไปได้ของรูปแบบการสร้างเสริมสุขภาพ..... 236
15	จำนวนและร้อยละของครูผู้รับผิดชอบโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ..... 238
16	ความคิดเห็นของครูผู้รับผิดชอบโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพเกี่ยวกับความเหมาะสม และความเป็นไปได้ของรูปแบบ..... 240
17	จำนวนและร้อยละของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ..... 243

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่	หน้า
18	ความคิดเห็นของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนส่งเสริมสุขภาพเกี่ยวกับ ความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปธรรม..... 245
19	จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามกลุ่มนักเรียนแกนนำ/ผู้นำนักเรียนโรงเรียน ส่งเสริมสุขภาพ..... 248
20	ความคิดเห็นของนักเรียนแกนนำ/ผู้นำนักเรียนโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพเกี่ยวกับความ เหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบ..... 250
21	เปรียบเทียบองค์ประกอบรูปแบบโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ..... 264

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1 กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	8
2 รูปแบบ 3 องค์ประกอบ.....	23
3 รูปแบบงานอนามัยโรงเรียนสำหรับศตวรรษที่ 1990.....	25
4 รูปแบบเอสเซสส์โมเดล.....	27
5 รูปแบบ 3 ของ 8 องค์ประกอบ.....	29
6 รูปแบบการส่งเสริมสุขภาพในรัฐตะวันตกของประเทศออสเตรเลีย.....	32
7 แสดงกระบวนการเข้าสู่โรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ.....	50
8 การดูแลและแก้ไขปัญหาสุขภาพอนามัย.....	61
9 วงจรการมีส่วนร่วม.....	79
10 แสดงบันไดของลักษณะการมีส่วนร่วม.....	80
11 ลำดับของการสร้างรูปแบบ.....	90
12 การสร้างรูปแบบโดยอาศัยกรณีนี้บ่งชี้.....	91
13 ขั้นตอนดำเนินการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบ.....	138
14 ขั้นตอนการดำเนินการสรุปและนำเสนอรูปแบบการสร้างเสริม.....	141
15 ผังโรงเรียนกองการามและวัดคงการามวรวิหาร.....	146
16 ร่างรูปแบบการสร้างเสริมสุขภาพใน โรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ.....	212
17 รูปแบบการสร้างเสริมสุขภาพใน โรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ.....	224